

Leonardo Boff

A nagyság pátoaszától a kicsik éthoszához

A születés mindig nehéz és kockázatos esemény. Az újszülött életének legsúlyosabb válságát éli át. Előbb az anyaméhben leledzik, majd kivettetik onnan a külvilágra, ahol aztán tökéletesen új körülmények várják. Manapság az emberiség is nehéz átmenetet él át. *A nemzetitől a globális felé, a globálistól a kozmikus felé halad, a tömegetől és az energiától az információs és kommunikációs társadalom felé, a „makrótól” a „mikro” (gépek miniaturizálása), a láthatótól a láthatatlan (nukleáris energia és lézer), a külső látható kifejeződéstől a növekvő bensőségesség, a materializmustól az egész-jellegű spiritualitás, az egyszerű dolgok lineáris logikájától a bonyolultak dialektikus és diagonális logikája felé. Ez az átmenet nem lehetséges zűrzavar nélkül, anélkül, hogy ellentmondásba ne keveredjék a régi, ami megpróbál érvényben maradni, és az új, ami meg akar születni. Mindez nem megy nagy fájdalmak nélkül.* Ennek ellenére: ahogy az anyák világra hozzák újszülöttjüket, és a szülés minden fájdalma ellenére örömet éreznek, úgy örülünk mi is, mivel új gyermek fogja meglátni a napvilágot: egy emberibb és jóságosabb, planetáris emberiség.

Radikális válság

Akár Északon lakunk, akár Délen, valamennyien megegyezünk abban, hogy jelenleg radikális válságot élünk át. *A civilizáció válsága ez, földi létünk globális válsága. Hogyan segíthet a kereszténység az emberiségnek abban, hogy legyőzze ezt a válságot?* Vagy hogy konkrétabban fogalmazzuk meg: Hogyan segíthet nekünk a kereszténység abban, hogy reménnyel lépünk át a 20-ikból a 21. századba, és nagyobb bizonyossággal kezdhessük el azt? Mélyen meg vagyok győzőve arról, hogy ennek legfontosabb előfeltétele az etikai távlat kialakítása: etikai a pusztán politikai távlat helyett. Más szavakkal: fontos, hogy elkezdjünk őszinték lenni. Őszintének lenni azt jelenti: elfogadni, hogy a valóság ilyen állapotban mutatkozik; azt jelenti: nem elplezni többé ama nagy többség világának valóságát, amely szenved, kétségbeesett és idő előtti halálra van ítélve.

Ez az etikai távlat politikailag Délről fog kifejlődni, ahol az emberiség meg-

szécsítettjeinek kétharmada él, valamint azoktól, akik Észak gazdag országai-ban is a szegénység és a kizsácoltság állapotában vannak. *Ez a távlat csak a kiindulópont.* Globális megoldás eléréséhez integrálnunk kell az északi félteke országai-ban élő kisebbségek más távlatait is. Ily módon kapcsolódik össze az etikai és a politikai valóság.

Dél helyzete

Milyen az emberek helyzete Délen? Az ENSZ Fejlesztési Programja nem rég a következő adatokat tette közzé:

Több mint egymilliárd ember él abszolút szegénységben, 900 millió felnőtt nem tud írni és olvasni, csaknem kétmilliárd embernek nincs tiszta ivóvíze, 100 millió embernek nincs tető a feje fölött, 800 milliónak rendszeresen nincs elég ennivalója, 150 millió öt éven aluli gyermek szenved alultápláltságban és évente 40 millió újszülött hal meg ötnapos kora előtt.

Globalizálódás

A gazdaság, a technológia, a kommunikáció, az információfeldolgozás és -továbbadás, valamint a Centrum más uralkodó kultúrtrendjei globalizálódásának mélyreható folyamata zajlik. *A fejlődés fogalma* mindjelen kizsácol. Helyébe a piac fogalma lép, s a kontinentális piacok integrálása a világpiacba. A mágikus szó pedig, amelyet minden államfő emleget, így hangzik: *modernizálás*, vagy: *modern*. De mit is kell értenünk a modernizálás/modernitás fogalomparján? Ez a kapitalizmus és a szocializmus fogalmait felváltani hivatott új társadalmi utópia. Hogyan kell a modernizálást végrehajtani? A válasz: a **neoliberalizmus** révén! A neoliberalizmust egyre inkább a történelem csúcspontjává, sőt egyesek a történelem végső szakaszává stilizálták és stilizálják. Ennélfogva minden országnak a neoliberalizmus módszereivel kell végrehajtania a modernizálást.

Neoliberalizmus és piac

De mi is a neoliberalizmus valójában? Mondjuk ki világosan és egyszerűen: a **kapitalista tőkefelhalmozás aktuális szakasza**. A termelés bázisa immár nem nemzeti vagy nemzetközi, hanem globális. Ennek érdekében vetik be a legfejlettebb és

legkörnyezetbarátabb technológiát, amellyel persze csak Észak országai rendelkeznek és a kevésbé fejlett országoknak nem adnak tovább. A neoliberalizmus központi értéke a **privatizálás**, és ennek folyományaként az individuuum dicsőítése. *Követelik az állam szerepének csökkentését:* ne avatkozzék bele annyira a szociális ügyekbe, az egészségügybe, az oktatásba és a társadalombiztosításba.

Aki azonban ezt javasolja Dél országainak, az a szegények nagy részét halálra ítéli. Miért? Mert ezeknek az országoknak nagy többsége még nem ment át szociális forradalom; ott az egyetlen fórum, amely az egészségről, oktatásról, lakásról és más alapvető szolgáltatásról gondoskodik, az állam. Az államot leszámítva egyetlen vállalkozás sem kockázatot veszteséget a szociális helyzet javításába történő befektetéssel.

A piacot úgy mutatják be mint a nagy realitást, csaknem mint természeti törvényt, a globális termelés kizárólagos formáját. Nem vagyunk a piac mint olyan ellen. **A globálisan integrált kapitalista világpiac** azonban sajátos mechanizmussal rendelkezik, amelynek **perverz következményei** vannak. Erre a piacra csak a **versenyképesség** révén lehet bejutni, csak hogy a versenyképességet a kirekesztés logikája jellemzi. Csak azok a vállalkozások és nemzetek versenyképesek, amelyek rendelkeznek a legfejlettebb technológiával, amelyet azonban a legtrikáiban exportálnak más országokba. Ezekre a technológiákra épül a modernizálás, amely viszont a haladás és a nyereség garanciája a leghatalmasabbak számára.

Dél országai, amelyek technikailag fejletlenek és nem eléggé versenyképesek, továbbá a szegénység és a nyomor miatt ismételtelen belső politikai válságok rázzák meg őket, **nem vonzóak**. Velünk nem számolnak, mivel kívül vagyunk a piacon, és aki kívül van a piacon, az nem létezik. Mi nem reménykedtünk abban, hogy hagyományos problémáinkat meg tudjuk oldani az aktuális világrendszer keretein belül. Minket kizártak ebből a rendszerből, és a kizártak nem a piacba kapaszkodnak, hanem a nyomorba, a marginalizálódásba és a halálba – amit sokszor a közöny és a kétségbeesés kultúrája okoz.

Globális mcdonaldizálódás

A globalizálás nagy egyöntetűséghez vezet. Az egész világon megtalálhatók a globális rendszer értékeinek követői, **ugyanazok a kulturális tendenciák és ugyanazok a fogyasztói szokások.** Amikor 1989-ben Moszkvában megnyitották a McDonald's első fióküzletét, a konzern képviselője azt mondta: „Azzal dicsekedhetünk, hogy olyan gyorsétkezdét teremtettünk, amely a világon mindenütt azonos, Rio de Janeiróban, New Yorkban, Tokióban, Szingapúrban és most itt Moszkvában is.” Mindenütt ugyanaz a fajta kenyér, hús, paradicsomszósz. Mindenütt ugyanaz a látvány, ugyanazok az ízek. *A globalizálás mindent egyetlen hatalmas McDonald's-szá változtat, ugyanolyan típusú szállodákkal, divattal, filmekkel, videókkal és TV-programokkal.*

Még a Vatikánban is megvan a maga „McDonald”-ja: az egész világon egyformán érvényes katekizmust dolgozott ki, amely mindenütt azonos, ugyanazokkal a bűnökkel, ugyanazokkal az erényekkel és ugyanazzal a mentalitással az északi sarkon, a trópusi Amazonasz-vidéken, Rómában, Bangkokban és Tahitiben. Ez a katekizmus a „katolikus McDonald's” dicsőségét testesíti meg.

Egy új álom

Az aktuális válságok legyőzéséhez egy új álomot kell megálmodnunk és újra meg kell fogalmaznunk az élet értelmét. Vallási nyelven úgy mondhatnánk: **Új lelkiültre van szükségünk**, új találkozásra az élet és a történelem központi értelmével, amelyet a világ misztériumaként, az evolúció céljaként, az idő irányaként fogunk föl. Egy szóval: új találkozásra Istennel.

A kapitalizmus a *Mi nélküli Én* kultúráját teremtette meg. A szocializmus az *Én nélküli Mi* kultúráját. Im már a **szintézisre** van szükségünk, amely lehetővé teszi az *Én és a Mi* együttélését. Tehát sem individualizmusra, sem kollektívizmusra, hanem szociális és részvételi demokráciára. *Helyesbíteniünk kell az emberlétről alkotott koncepciókat, mégpedig a női elem integrálásával és a természettel kötött szövetséggel.*

Egy effajta gondokodásátalakításból jöhet létre az új lelkiület és az a fonal, amely ismét mindent összeköt egymással. **Az ember** legjobb meghatározása talán ez lehetne: **kapcsolatok csomópontja, amely minden irányban nyitott.** Ez azt jelenti, hogy a személy olyan lény, aki nyitott arra, hogy adjon és kapjon, nyitott a részvételre, a szolidaritásra és a közönségre. Az ember annál inkább sze-

mély, minél inkább közli önmagát, kilép önmagából, önmagát ajándékozta és elfogadja a másik ajándékát.

Ha közösen fenn akarunk maradni, akkor **túl a szocializmuson és a kapitalizmuson, szociális demokráciát** kell fölépítenünk. Ez ma kulcsszavá válik földünk politikai gondolatvilágában. Ennek a nyitott demokráciának több lehetőséget kell kínálnia arra, hogy *a nőiség dimenzióját beépítsük a személyekbe és a kultúrába.* Az életben nem alapozhatunk csak a racionalitásra, a munkára és a hatékonyságra. Meg kell teremtenünk a hála, a gyöngédség, az életről gondoskodás, az örömteli együttélés és a dolgok értékelésének terét is. Ez a dimenzió a nőiség megnyilatkozása, ahogyan az megtalálható a férfiakban és a nőkben. Férfiak és nők, ki-ki a maga sajátosságaival, együttesen vállalják majd a családi és közéleti feladatok összességét. Az érték nem a nemhez kötődik, hanem személyekhez. Hála a nők részvételének a közéletben, növekedni fog a gyöngédség, az élet, valamint a gyöngék, vagy a természet és a történelem által meggyötörtek védelme. Hála a férfiasági örület legyőzésének és a nőiség integrálásának, kevesebb olyan konfliktus lesz, amely pusztítja az emberi és a kozmikus kapcsolatokat.

Az ember

Az ember egyre inkább a természet részeként fedezi föl önmagát. **A természethez fűződő viszonya nem lehet többé az uralkodás,** hanem csak az együttélés a testvériség, a tisztelet és a dialógus új szövetségében.

Megélhetéséhez az embernek szüksége van a természetre. Egyidejűleg azonban a kultúra által alakított természetnek is szüksége van az emberre, hogy meg tudjon maradni, vagy hogy visszanyerhesse egyensúlyát.

A természet minden lényének vannak jogai, minthogy minden, ami létezik és él, megérdemli, hogy létezzen és éljen. **A demokrácia nem lehet csupán emberi és szociális, hanem kozmikusnak is kell lennie.** Mert mi lenne egy társadalom fák nélkül, tiszta vizek nélkül, tiszta levegő nélkül és a csillagok ragyogása nélkül? Az embernek mindezeket a lényeket új polgárokként kell integrálnia. Mindezen lények testvéreinek és nővéreinek kell éreznie magát, a legtávolabbi galaxisoktól az útmenti hangyáig. Ez a kozmikus látomás meg fogja nyitni annak a lehetőségét, hogy új módon tapasztaljuk meg azt a misztériumot, amely fenntartja a világegyetemet, másként szólva: hogy megtapasztaljuk Istent.

Ennek az új szövetségnek a kezdetén, amelyet az emberi és a kozmikus közjó hoz működésbe, újra meg kell

határozni a szociális átalakulások értelmét. **Ezidáig a nagy megváltó forradalmak álma vezérelt minket: a tudományos-technikai forradalomé, a polgári forradalomé, a szocialista forradalomé és a kibernetikai forradalomé. Mindezek a forradalmak igen sokba kerültek emberileg és ökológiailag.** Emberek százmillióit, számtalan értéket és kultúrjávát áldoztak föl az oltárukon, és pusztítottak el végérvényesen.

Molekuláris forradalmakra van szükség

Továbbra is szükségünk lesz forradalmakra, hogy valósággyá tehessek azokat a gyökeres változásokat, amelyeket magukkal hoznak. **De az átalakulások előmozdításnak mai útja más.** A strukturális változtatások nem elégségesek. Át kell formálnunk a személyes és kollektív szubjektivitásokat is. **Írányítsuk cselekvésünket molekuláris forradalmakra!** Amint a molekulák – az élő anyag legkisebb részei – azáltal tudnak fennmaradni, hogy tagolt kapcsolatban vannak más molekulákkal és a környezetükkel, a forradalmaknak is **a változásokban érdekelt csoportokban és közösségekben kell kezdődniük.** A csoportokban változnak meg a személyek, azok cselekvései és viszonyuk az őket körülvevő társadalomhoz. A csoportokból kiindulva kezdetjük el megváltoztatni a társadalom további részeit.

Ezek a molekuláris forradalmak az egész földön végbe fognak menni. A világon mindenütt létrejönnek olyan csoportok, közösségek és szervezetek, **amelyeket a rendszer elnyomottjainak és kirekesztettjeivel ápoló szolidaritás új tudata jellemez.** A gazdag országokbeli csoportok kicserélik majd tapasztalataikat a szegény országokbeli csoportokkal: fölkeresik egymást, kialakítják azoknak az új, globális viszonyoknak a közös tudatát, amelyek *sem nem a piacra, sem nem a gazdaságra, vagy a technikára és a tudományra épülnek, hanem a szolidaritásra, hogy kölcsönösen osztozzanak és tanuljanak.* Lassan rálépünk a közös hazába visszavezető útra. Végül pedig megértjük, hogy a közös célra irányuló szolidaritásban hogyan élhetünk testvéreként és nővéreként, együtt a hegyekkel, a völgyekkel, az állatokkal, a madarakkal és a természet elemeivel.

Forrás: Junge Kirche, 1996/11

A Szerző a latin-amerikai „felszabadítási teológia” egyik legismertebb képviselője. Az őt ért vatikáni bírálatok miatt, s hogy szabadabban dolgozhasson a szegényekért, elhagyta a ferences rendet és a papságot.